

Prof. UW dr hab. Robert Grzeszczak
Katedra Prawa Europejskiego
Instytut Prawa Międzynarodowego
Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego

Warszawa, 2018-06-14

Recenzja osiągnięć pani dr Eweliny Cała-Wacinkiewicz sporządzona w ramach postępowania habilitacyjnego

Przedmiotem mojej opinii w pierwszym rzędzie będzie ocena rozprawy habilitacyjnej, w tym wypadku jest to monografia pt. *Fragmentacja prawa międzynarodowego*. W świetle wymogów ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65 z 2003 r., poz. 595, z późn. zm.) wymagane jest przede wszystkim sformułowanie jednoznacznej oceny czy dorobek Habilitantki spełnia kryteria tam wymienione. Szczególne znaczenie odgrywa tu zaś załączone dzieło w postaci ww. monografii.

W dalszej kolejności zostanie poddany ocenie dorobek naukowy i badawczy oraz dydaktyczny i popularyzujący naukę Habilitantki oraz inne aspekty jej osiągnięć po uzyskaniu stopnia doktora – dla stwierdzenia rzeczy podstawowej - **czy Habilitantka spełnienia kryteria „istotnej aktywności naukowej”** w rozumieniu art. 16 ust. 1 ustawy z 2003 roku - ocenione z perspektywy dyscypliny naukowej – prawo.

Należy dodać, że kryteria oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego określa w obowiązującym stanie prawnym rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. 2011, nr 196, poz. 1165) w związku z art. 16 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. Przepis art. 16 ust. 1 ww. ustawy stanowi, że do przewodu habilitacyjnego może być dopuszczona osoba, która

1

„posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe lub artystyczne, uzyskane **po otrzymaniu stopnia doktora**, stanowiące **znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej**¹ lub artystycznej oraz wskazuje się istotną aktywnością naukową lub artystyczną”. Artykuł 16 ust. 2 ww. ustawy precyzuje, że osiągnięcia, o których mowa w ust. 1, może stanowić „dzieło opublikowane w całości lub w zasadniczej części, albo jednotematyczny cykl publikacji”.

W efekcie należy ocenić, zgodnie z ww. aktami prawnymi, osiągnięcia naukowe, dydaktyczne, współpracę krajową i zagraniczną z instytucjami i organizacjami naukowymi, a także działalność popularyzującą naukę.

I. Ocena rozprawy habilitacyjnej

1. Ocena wyboru tematu rozprawy, jej nowatorskości, struktury oraz przyjętej metodologii badań

Przedstawiona monografia zatytułowana jest *Fragmentacja prawa międzynarodowego*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018, ss. 512 (ISBN 978-83-812-8657-2).

Za udany uważam sposób sformułowania tytułu książki. Postawiona problematyka w tytule książki warta jest opracowania monograficznego, a wybór przedmiotu badań uznaję za trafny – temat ten ma szansę na odegranie istotnej roli w kształtowaniu polskiej doktryny prawa międzynarodowego i stanowić dzieło wpływowe, tzn. oddziałujące na prace kolejnych badaczy.

Wybór tematyki jest właściwy dla pracy naukowej, jaka powinna być książka stanowiąca dzieło w postępowaniu habilitacyjnym. Problematyka fragmentacji prawa międzynarodowego należy do zagadnień o kluczowym znaczeniu dla międzynarodowego porządku prawnego. Jest to problematyka ważna, aktualna i dynamiczna. Tym bardziej dziwi, że dotąd w języku polskim nie doczekała się monograficznego opracowania, Autorka zapelnia zatem tą lukę. Nie jest zadaniem recenzji streszczanie czy referowanie treści monografii. Dla

¹ W tym przypadku - nauki prawne, dyscyplinę naukową prawo, w rozumieniu uchwały Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 24 października 2005 r. w sprawie określenia dziedzin nauki i dziedzin sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych, Monitor Polski z dnia 12 grudnia 2005 r.

uporządkowania zakresu badań dokonam pewnego podsumowania tylko. Autorka osiłą rozważań pierwszego rozdziału (pt. *Fragmentacja prawa międzynarodowego – sposoby pojmowania i relacje między pojęciami i zjawiskami*) czyni problematykę definicji fragmentacji prawa międzynarodowego jako złożonej kategorii pojęciowej. Habilitantka przedstawiając m.in. sposoby ujęcia zjawiska fragmentacji prawa (tu: międzynarodowego), obrazuje różnice i porządkuje relacje między pojęciami. ety m zwłaszcza takie pojęcia jak: specjalizacja, dywersyfikacja, konflikt czy multiplikacja. W efekcie dowodzi, że fragmentacja stanowi kategorię właściwą i przynależną zarazem prawu międzynarodowemu, jak i jego nauce, czym dowodzi zasadności podjętych w książce badań. Autorka konfrontuje w tym otwierającym rozdziale znaczenia dwóch terminów: „fragmentacja” i „fragmentaryzacja”, przeprowadza krytyczną ocenę poszczególne rodzajów fragmentacji prawa międzynarodowego oraz odzwierciedlenia tego zjawiska w doktrynie prawniczej.

Przedmiotem drugiego rozdziału (pt. *Fragmentacja prawa międzynarodowego z perspektywy systemowości tego prawa*) jest analiza teoretyczno-prawna, dotycząca zwłaszcza systemowych założeń wpisanych w paradygmat całości i części oraz systemu prawa międzynarodowego jako takiego. Autorka weryfikuje wartość aplikacyjną kategorii wypracowanych na potrzeby prawa wewnętrznego przy dowodzeniu systemowości prawa międzynarodowego. W efekcie zaprezentowała w tej części książki ocenę zasadności uznania fragmentacji za zjawisko o intra-systemowym charakterze, podkreślając wagę relacji między *general international law* a wyspecjalizowanymi zespołami norm prawnych i zabezpieczeń prawa międzynarodowego, chroniących ten system prawa przed erozją, a wręcz rozpadem. Rozdział wnosi ważne rozważania dotyczące podmiotowych i przedmiotowych czynników fragmentacji prawa międzynarodowego, wskazuje na wagę procesów konstytucjonalizacji prawa jako remedium na problemy wynikające z fragmentacji, a w tym zakresie zwłaszcza ewentualnych kolizji między normami prawnymi, jak również zespołami tych norm.

Ostatni, trzeci, rozdział (pt. *Fragmentacja prawa międzynarodowego z perspektywy wyodrębnionych zespołów norm prawnych – składowych systemu prawa międzynarodowego*) poświęcony został analizie przekształceń wewnątrzsystemowych – upatrując w nich przyczyny fragmentacji prawa międzynarodowego rozumianej jako zjawisko intrasystemowe. W efekcie rozdział ten dotyczy natury relacji system-podsystemy, założeń teorii reżimów (z uwzględnieniem wiodącej roli tzw. *self-contained regimes*), uznanych tu za kwalifikowaną formę podsystemów prawa międzynarodowego, a także reguły *lex specialis*. Autorka

analizuje tu problem autonomii poszczególnych podsystemów prawa międzynarodowego. Dowodzi Ona, że w tym znaczeniu reżimy, które, funkcjonując w obrębie tego prawa, wytworzyły m.in. własne normy prawne, zasady, instytucje, nie będą traktowane jako kolejny byt prawny, funkcjonujący równolegle obok prawa międzynarodowego, ale jako część większej całości. Analiza dotyczy także problematyki problemów systemowych, np. konfliktu orzecznictwa oraz pozytywnego konfliktu kompetencji, jakie mogą wystąpić w warunkach wielości równolegle funkcjonujących organów w systemie prawa.

Wysocze cenioną cechą w ocenie prac habilitacyjnych jest przedstawienie we wstępie określającym uzasadnienie tematu i zakres pola badawczego, hipotez/pytań badawczych pracy oraz wskazania na czym polega wkład wyników badań w rozwój dyscypliny naukowej, w której autorka/autor ubiega się o nadanie stopnia naukowego.

Struktura przedstawionej mi do recenzji książki jest spójna i przyczynia się do osiągnięcia zakładanych rezultatów badawczych. Oceniana monografia jest obszerna, treść merytoryczna zajęła bowiem 427 stron (licząc od wprowadzenia (tu: Zagadnienia wstępne) do bibliografii). Książkę zachowuje standardową i w pełni poprawną dla prac naukowych strukturę. Otwierają ją Zagadnienia wstępne (ss. 1 – 17), rozważania merytoryczne zostały podzielone na 3 rozdziały, zachowujące właściwe względem siebie proporcje (ilościowe i jakościowe), a zwieńczona jest Zakończeniem (ss. 413 – 427) i wyposażona we właściwe wykazy i bibliografię.

Bez wątpienia struktura każdej książki naukowej i przyjęta metodologia badawcza wpływają silnie i bezpośrednio na jej wartość poznawczą. Dlatego też struktura, zwłaszcza ze względu na wymóg spójności i pełnego zgłębienia problemu, na który wskazuje tytuł danej książki, wymaga starannego namysłu. Autorka zachowała tu wysokie standardy. Uwaga ta dotyczy także przyjętej metodologii badawczej (zob. s. 15 i n.). Dobór odpowiedniej metodologii do badań prawnych zawsze następuje pewnych, czasami poważnych, problemów. W skrajnym wypadku, brak uporządkowania metodologicznego, może nawet rodzić wątpliwości co do „naukowego” charakteru danej pracy. W przypadku recenzowanej książki mam wrażenie, że Autorka takich problemów nie tylko nie miała, ale z pełną świadomością wybrała metody odpowiednie do zakładanych celów badawczych.

Autorka dochowała, jak wspomniałem już, wymogów w przedstawionej mi do recenzji książce, trafnie wskazując na metody badawcze. Oczywiście zwykle wychodzi się od metody dogmatycznej / formalno-dogmatycznej. To przecież dla prawników podstawowa i

zawsze pierwsza metoda badawcza – ale też z tych względów dla badania tych gałęzi prawa, które wciąż jeszcze nie są w pełni ukształtowane, nie powinna być jedyną, gdyż nie jest wystarczającą. Habilitantka jako pierwszą wskazuje jednak metodę analityczną, posiłkując się wykorzystaniem metod właściwych językoznawstwu oraz filozoficznej analizie języka w ujęciu deskrypcjonistycznym, jak i rekonstrukcjonistycznym metodom analizy języka. Zważywszy na przedmiot analizy – jest to uzasadnione. Jako drugą zastosowaną metodą badawczą wskazuje Autorka metodę formalno-dogmatyczną – i słusznie. Dodatkowo, co czyni zadość mojej uwadze, że metoda ta jest podstawowa ale nie wystarczająca w dziele naukowym jak to które recenzuję, Habilitantka sięgnęła także do innych dodatkowych metod analizy, subsydiarnie wykorzystując metody prawnoporównawczą (zwłaszcza przy opisie systemu prawa w świetle założeń teorii prawa i nauki prawa międzynarodowego), metodę historycznoprawną (nakreślając ewolucję poszczególnych działów prawa międzynarodowego), a także, co zasługuje na uznanie, czyniąc warsztat naukowy Autorki jeszcze silniejszym, metodę socjologicznych badań nad prawem (jak wskazuje sama Autorka - w zakresie badania dokumentów – raportów Komisji Prawa Międzynarodowego). Tak dobrane metody, ich skala i różnorodność, wzmacniają potencjał naukowy zaprezentowany w książce. Książka ta, jak sądzę, na trwale wpisze się w dorobek polskiej nauki prawa międzynarodowego.

We wprowadzeniu wyraźnie przedstawione zostały cele badawcze, stawiane są hipotezy i tym samym precyzyjnie wyznaczone zostały ramy rozważań.

Celem podstawowym książki jest określenie charakteru i istoty zjawiska fragmentacji prawa międzynarodowego i jego skutków zarówno dla systemu tego prawa, jak i jego części składowych. Analiza, poprzez zbudowanie koherentnego modelu fragmentacji prawa międzynarodowego, uwzględniającego odrębność kategorii fragmentacji i fragmentaryzacji prawa międzynarodowego, prowadzi do zrealizowania szczegółowych celów badawczych. Celów tych formułuje Autorka aż sześć, zważywszy na dużą ilość hipotez weryfikowanych w monografii, można nieco się pogubić w tych założeniach. Parafrazując nieco sama Autorkę - czyżby Habilitantka sama pragnęła doprowadzić do fragmentacji swoich badań, tworzących jednak wspomniana arystotelesowską całość?

Wracając jednak do szczegółowych celów badawczych, wpisanych w ww. cel podstawowy, to dotyczą one zadania przeanalizowania i uporządkowania wieloaspektowych twierdzeń na temat szeroko pojmowanej fragmentacji prawa międzynarodowego i

relewantnych prawnie zjawisk z nią powiązanych. Cel ten zostaje z powodzeniem osiągnięty. Autorka opracowuje rozwinięty, ale spójny, system pojęć, budując siatkę pojęciową już w I rozdziale, konsekwentnie stosuje ją w całej pracy. Centralnym punktem ów siatki jest precyzyjnie wyznaczony sposób rozumienia pojęcia fragmentacji prawa międzynarodowego. Tym samym Autorka realizuje drugi szczegółowy cel badawczy. Kolejny zaś polega na skonfrontowaniu z fragmentacją pojęcia „fragmentaryzacja” i wskazania dystynkcji znaczeniowej pomiędzy tymi. pojęciami. Przeanalizowanie rozpowszechnionego w piśmiennictwie nurtu pejoratywnego ujmowania fragmentacji prawa międzynarodowego – stanowi kolejny cel badawczy, choć w mojej ocenie jest to ogólny wynik badań i podstawowa wartość książki, a nie cel badawczy szczegółowy, przy tak sformułowanym temacie książki. Kolejnym, już piątym, celem badawczym uczynione zostało pytanie czy możliwe jest precyzyjnego zdefiniowania pojęcia czy też opisanie zjawiska fragmentacji – uważam, że także ten cel jest niepotrzebnie mnożony, zamyka się on w zasadniczym celu badawczym książki, a nie pośredni. Ostatnim z celów pośrednich, konkretyzujących cel główny, jest potrzeba ustalenia czy zjawisko fragmentacji rozciąga się na cały system prawa międzynarodowego czy jedynie na pewne jego części składowe, to ważne o ile nie najważniejsze z ów pośrednich zadań badawczych. Wyprzedzając nieco tok recenzji – Autorka z powodzeniem zrealizowała wszystkie zakładane cele badawcze.

Co więcej – a jak wskazuje na to Habilitantka na s. 5 Autoreferatu oraz także w książce (s. 16 i n.) - realizacja podstawowego i szczegółowych celów badawczych rozprawy, wspomagana jest poprzez weryfikację (jak się okazuje w zakończeniu – we wszystkich aspektach pozytywną) –hipotez szczegółowych. Rzeczywiście stanowią one dodatkowe rozwinięcie i konkretyzację ww. celów. Pogłębia to jednak niepokój Czytelnia – czy podoła je wszystkie spamiętać i utrzymać właściwy poziom skupienia i zrozumienia. Nie czynię z tego wyrzutu, ale mam wrażenie, że nie potrzebie Autorka komplikuje tą warstwę mnożąc cele i hipotezy, które w swojej treści przeplatają się i powielają częściowo.

Habilitantka przyjmuje w książce kilka hipotez badawczych (s. 16 i n.). Pierwsza z nich, którą Habilitantka formułuje (choć chyba niezbyt fortunnie nazywając ją: *kluczową hipotezę szczegółową* – bo skoro kluczowa to czy szczegółowa? - zwłaszcza, że dotyczy materii która jest zasadnicza w treści dla celów badawczych), mówi, że fragmenty postępującej fragmentacji prawa międzynarodowego, nawet w najbardziej zaawansowanych jej formach, uznane będą za elementy całości. Nawiązuje tu Autorka do wspomianej

parokrotnie w książce, zasadnie, formuły arystotelesowskiej, zgodnie z którą *całość to więcej niż suma jej składników*.

Kolejna z hipotez (druga) mówi, że wyodrębnianie się zespołów norm prawnych stanowi konsekwencję zwiększającej się ogólnej liczby tych norm (ich multiplikacji), a zarazem jednoczesny przejaw systemowości prawa międzynarodowego. W ujęciu trzeciej hipotezy – stawiane jest pytanie czy systemowość prawa międzynarodowego powinna być rozpatrywana jako konieczny element poznania istoty fragmentacji tego prawa? Znając wnioski pracy, hipoteza ta została (podobnie do pozostałych) pozytywnie zweryfikowana. Pozwoliło to Autorce uznać, że fragmentacja prawa międzynarodowego zachodzi w relacji: zbiory norm prawnych – system prawa, a systemowość prawa międzynarodowego jest o tyle niezbędnym warunkiem poznania jego fragmentacji, o ile bez niej nie da się udowodnić intra-systemowego charakteru zjawiska fragmentacji prawa międzynarodowego. Tak sprecyzowana hipoteza uzasadnia konieczność badań dotyczących statusu poszczególnych fragmentów, w wielości których trudno precyzyjnie rozstrzygnąć, na którym z nich konkretnie bazuje doktryna fragmentacji prawa międzynarodowego. Nie każdy fragment, jak zaznacza to Autorka, można bowiem powiązać z badanym zjawiskiem i różny jest dodatkowo zakres autonomii poszczególnych składowych systemu.

W efekcie Autorka przechodzi do sformułowania kolejnej (czwartej) hipotezy – przyjmując, że fragmentacja prawa międzynarodowego wiąże się z wielopłaszczyznowymi przekształceniami w obrębie systemu prawa międzynarodowego - to czy przekształcenia te w takim samym zakresie przyczyniają się do fragmentacji prawa międzynarodowego? W efekcie kolejna – piąta hipoteza pracy wiąże się z przypuszczeniem, że jedynie wprowadzenie trójstopniowej typologii reżimów, z uwzględnieniem *special regimes* i *self-contained regimes* oraz przyporządkowanie im odpowiednio zjawisk fragmentacji i fragmentaryzacji prawa międzynarodowego, w pełni ukaże istotę i charakter zjawiska fragmentacji prawa międzynarodowego. Ostatnia z hipotez głosi ograniczoną rolę reguły *lex specialis* w ukazywaniu istoty fragmentacji prawa międzynarodowego. Jest tak ze względu na brak możliwości przesądzenia, czy zespoły norm prawnych odizolowały się od ogólnego prawa międzynarodowego, nabywając w efekcie autonomię.

Warsztat naukowy Pani Doktor oceniam także wysoko. Rozprawa habilitacyjna została napisana z wyczuciem dyscypliny językowej i proporcji między wywodami dotyczącymi następujących po sobie zagadnień. Rozważania w niej zawarte Autorka

podzieliła tylko, jak wspominałem już, na trzy rozdziały. niemniej usystematyzowała je w licznych wewnętrznych jednostkach redakcyjnych, tym samym systematyzując odpowiednio wywody w nich prowadzone. Dobór źródeł jest trafny a ich wykorzystanie w pełni poprawne metodologicznie. Na uznanie zasługuje znakomicie dobrana literatura, w tym uwzględnienie w niej tak wielu publikacji polskich i obcojęzycznych, w tym „klasyków” prawa i filozofii. Literatura umieszczona w bibliografii oraz relewantne orzecznictwo są obszernie cytowane w tekście pracy. Język pracy sprawia przyjemność lektury. Spis treści, przypisy i bibliografia - zostały prawidłowo skonstruowane. Praca jest bogata, ale w uzasadnionych proporcjach, opisana przypisami, powołania są dobrze dobrane, a przedstawienia powołanych stanowisk – rzetelne i uzasadnione merytorycznie. Pracę zaopatrzone, jak wspominałem, w porządnie sporządzoną rozległą bibliografię, z której Autorka rzeczywiście korzysta w toku wywodu. Także typograficznie praca złożona została wzorcowo.

2. Ocena merytoryczna rozprawy

Autorka w równym i bardzo dobrym stopniu powodzenia sprostaa szerokiemu spektrum analizy, jaki został przyjęty w książce. Moja ocena w tym zakresie jest wysoka, a krytyka sporadyczna wręcz. Habilitantka odrzuca w książce, co przekonywująco i naukowo argumentuje, pejoratywne postrzeganie fragmentacji prawa międzynarodowego, wskazując na złożone procesy przekształceń systemu prawa międzynarodowego. Procesy fragmentacji wpisuje bowiem w ewolucyjny rozwój prawa międzynarodowego, wskazując też, że tak długo, jak poszczególne składowe systemu korzystać będą z ogólnego prawa międzynarodowego, rozumianej jako swoiste spoiwo poszczególnych wyodrębnionych norm prawnych w jedną całość, tak długo Arystotelesowska teza, że *całość to więcej niż suma jej składników* znajdzie zastosowanie także do systemu prawa międzynarodowego.

Autorka kreśli w swojej pracy wyraźne wnioski i postulaty. Podoba mi się to, świadczy to o warsztacie i wiedzy Autorki i o dojrzałości badań. Książka jest przez to wyraźna, autorska i zyskuje na potencjale naukowym. Rozprawa dotyczy istoty fragmentacji prawa międzynarodowego i neguje dość powszechne przekonanie w doktrynalnie, co podkreśla Autorka już w uwagach wprowadzających i w Autoreferacie, o możliwości jednoczesnego pojmowania fragmentacji prawa międzynarodowego jako budującego i rujnującego. Innymi

słowy kwestionuje ujęcie fragmentacji prawa (tu: międzynarodowego) z jednej strony jako zjawiska odpowiadającego za rozwój prawa międzynarodowego, a jednocześnie z drugiej zaś strony, za jego rozpad na szereg niepowiązanych wzajemnie zespołów norm prawnych (porządków normatywnych). Dlatego W monografii charakteryzowane jest nie tyle projektowane w określonej perspektywie czasowej zjawisko fragmentacji prawa międzynarodowego, ale fakt, jakim to zjawisko jest i z jakim należy się zmierzyć. Habilitantka wyprowadziła do rozważań dwie odrębne kategorie terminologiczne, tj.: fragmentacja i fragmentaryzacja prawa międzynarodowego, które nie są tożsame znaczeniowo. W monografii konsekwentnie stosowany jest termin „fragmentacja” na gruncie opisywanych w niej skonkretyzowanych przekształceń charakteru prawa międzynarodowego oraz termin „fragmentaryzacja” dla oznaczenia pewnego ekstremum, tj. jak tłumaczy Autorka, produktu finalnego tak rozumianej fragmentacji, dialektycznie negującej jej istotę.

W mojej ocenie merytorycznej monografii znajduję jedno pole, które pozostawia niedosyt. Bardzo ciekawe, trudne i przez to naukowo atrakcyjne są bowiem analizy Autorki z rozdz. III książki (s. 352 i kolejne) - dotyczące problematyki „*self-contained regimes*” (czyli reżimów zamkniętych /szczególnych/ specjalnych prawa międzynarodowego). Jak wiadomo są to takie zbiory norm prawa międzynarodowego, które uważa się za wyodrębnione z ogólnego prawa międzynarodowego. Takie zbiory norm wewnątrz prawa międzynarodowego są uważane za przejaw fragmentacji prawa międzynarodowego. Samodzielnie określają one swoje hipotezy, dyspozycje i sankcje za ich naruszenie, a zarazem przyjmuje się, że stosują się przed ogólniejszymi normami prawa międzynarodowego publicznego (*lex specialis*). Oczywiście - istnieje spór w doktrynie co do koncepcji *self-contained regimes*; nie jest jasne jaki jest ich katalog, które konkretnie zbiory norm są takimi *self-contained regimes*, a także, czy w ogóle należy wyróżniać takie „zamknięte” zbiory norm p.m.p. Problem ma charakter naukowy i wart jest analizy. Istnieją różne teoretycznoprawne przykłady na *self-contained regimes*.

Obok klasycznego przykładu - prawa dyplomatycznego, wymienia się także prawo Unii Europejskiej, prawo Światowej Organizacji Handlu (*World Trade Organisation*, WTO) czy normy prawa międzynarodowego dotyczącego praw człowieka. I tu zabrakło dla mnie, co może być jednak subiektywnym odczuciem prawnika europeisty – postawienia rozważań o Unii Europejskiej i systemie jej prawa i postawienia przysłowiowej „kropki nad i” – czy prawo UE stanowi *self-contained regime* prawa międzynarodowego? Autorka zaledwie

wspomina o Unii Europejskiej i nie poświęca jej nic więcej niż paru zdań (tylko s. 375). Szkoda. Samo prawo UE traktuje prawo międzynarodowe jako część swych norm. Umowa międzynarodowa jako część prawa Unii, jak wiadomo, może być bezpośrednio stosowana, a jednostka może powoływać się na nią (zob. m.in. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 12 kwietnia 2005 r. w sprawie C-265/03 Igor Simutenkov p. Ministerio de Educación y Cultura i Real Federación Española de Fútbol, EU:C:2005:213, pkt 21: „przepis umowy zawartej przez UE z państwami trzecimi należy uznać za przepis mający bezpośrednią skuteczność, jeżeli uwzględniając jego brzmienie oraz cel i charakter umowy, zawiera on jasny i precyzyjny obowiązek, którego wypełnienie i skutki nie są uzależnione od wydania kolejnego aktu”. Z punktu widzenia prawa UE, norma prawa międzynarodowego ma pierwszeństwo przed normami unijnego prawa pochodnego, jednak przed normami prawa pierwotnego UE już nie (zob. np. wyrok TS z dnia 21 grudnia 2011 r. w sprawie C-366/10 Air Transport Association of America i inni przeciwko Secretary of State for Energy and Climate Change, EU:C:2011:864, pkt 50 „... zgodnie z art. 216 ust. 2 TFUE jeżeli umowy międzynarodowe są zawarte przez Unię, takie umowy są wiążące dla instytucji Unii i w konsekwencji mają one pierwszeństwo przed aktami Unii”. Z punktu widzenia prawa UE, prawo UE nie jest zatem *self-contained regime* prawa międzynarodowego, a samoistnym porządkiem prawnym. Ciekaw byłbym stanowiska Autorki w tym względzie.

3. Ocena końcowa rozprawy

Stwierdzam, że rozprawa habilitacyjna doktor Eweliny Cała-Wacinkiewicz jest oryginalnym opracowaniem istotnego i oryginalnego tematu z dziedziny prawa. Habilitantka podjęła bardzo ważny, dynamiczny i mało poznany wątek badawczy z zakresu prawa międzynarodowego, właściwie sformułowała temat, określiła prawidłowo metody badawcze, określiła zakres pola badawczego, a rzetelna naukowa eksploracja doprowadziła ją do naukowo wartościowych wniosków końcowych, relewantnych do całości wywodów prowadzonych w rozprawie. W konsekwencji uzyskała nowe i ważne dla badanej dziedziny prawa wnioski. Mając na uwadze wyrażone wyżej uwagi o rozprawie habilitacyjnej dr Eweliny Cała-Wacinkiewicz, z pełnym przekonaniem uważam, że **stanowi ona znaczny wkład Autorki w rozwój nauki prawa w rozumieniu art. 16 ust. 1 ustawy o stopniach i**

tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65 z 2003 r., poz. 595, z późn. zm.).

II. Ocena pozostałego dorobku naukowego, badawczego oraz dydaktycznego

Przedmiotem oceny będą osiągnięcia naukowo-badawcze po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych - pani doktor Ewelina Cała-Wacinkiewicz jest doktorem nauk prawnych od 2006 roku. Zgodnie z art. 16 ust. 1 ustawy o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki ocenie w postępowaniu habilitacyjnym podlega dorobek po uzyskaniu stopnia doktora. Ustawa statuuje wymóg uzyskania znacznego dorobku naukowego. Samo kryterium „znacznego” nie zostało, jak wspominałem w otwarciu recenzji, zdefiniowane i w pozostaje w pewnej mierze zindywidualizowane w ocenie.

1. Ocena dorobku naukowo-badawczego

Habilitantka uzyskała tytuł doktora nauk prawnych z wyróżnieniem *summa cum laude* w specjalności: prawo międzynarodowe, prawo europejskie, nadanego uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego z dnia 3 marca 2006 r., na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *„Charakter prawny Unii Europejskiej w świetle prawa międzynarodowego publicznego”*. Od tego czasu opublikowała łącznie 46 prac autorskich bądź współautorskich, obejmujących: monografię, rozdziały w pracach zwartych, artykuły w czasopiśmie, rozdziały i hasła w opracowaniach encyklopedycznych oraz w recenzowanych materiałach konferencyjnych, a także raport krajowy oraz sprawozdanie. Zaprezentowane w wykazie (załącznik nr 4) osiągnięcia obejmują ponadto: 11 redakcji i współredakcji opracowań o monograficznym charakterze – prac zbiorowych, a także autorstwo i współautorstwo 4 repetytoriów i skryptów (łącznie opublikowanych w kolejnych wydaniach – 8 razy) oraz 1 publikację w kwartalniku edukacyjnym.

Pani Doktor podzieliła swoje publikacje w bloki, wyłaniając „nurty badawcze” i przekonująco je scharakteryzowała, opierając całość o wybrane publikacje. Wyróżnionymi

nurtami są nurt o charakterze teoretyczno-prawnym, składający się na teorię prawa międzynarodowego (1); nurt objęty zakresem prawa Unii Europejskiej czy szerzej prawa europejskiego (2); nurt objęty zakresem prawa bezpieczeństwa międzynarodowego (3) oraz nurt objęty zakresem międzynarodowego prawa praw człowieka (4). Tematyka badań wskazuje na właściwą dla kandydatów do stopnia naukowego – różnorodnością tematyczną. Prace pani Doktor dotyczą tak prawa międzynarodowego, szczególnie często w ambitnym teoretyczno-prawnym ujęciu, problematyki prawnoczwolowej, prawa europejskiego czy bezpieczeństwa międzynarodowego.

Reasumując - w ciągu 12 lat, jak wynika z załączonego przez Habilitantkę wykazu publikacji i dołączonych ich kopii, opublikowała istotną ilość prac, o zróżnicowanej tematyce i w zróżnicowanych periodykach i wydawnictwach, publikując po polsku i angielsku, choć w tym ostatnim przypadku zachęcałbym Autorkę do jeszcze większej aktywności – w ten sposób mogłaby oddziaływać szerzej na doktrynę prawa międzynarodowego. Merytoryczna ocena publikacji Habilitantki jest wysoka. Są to prace znane w nauce polskiej. Habilitantka publikuje, oceniając pod kontem prestiżu wydawnictw i jakości naukowej – na stałym - solidnym poziomie. Liczba cytowań Habilitantki, wg bazy Google Scholar, osiąga dobry wynik

Kolejnym elementem składającym się na dorobek badawczo-naukowy jest aktywność konferencyjna. W wykazie odnalazłem wskazanie na 8 wystąpień na konferencjach naukowych, jak i udział w kolejnych 43, wliczając w to: uczestnictwo bierne, członkostwo w komitetach (radach) naukowych lub organizacyjnych, moderację paneli oraz merytoryczne wprowadzenia, bądź podsumowania konferencji. W sumie jest to znacząca ilość, choć 8 referatów wygłoszonych przez czas 12 lat pozostawia pewien niedosyt.

Habilitantka uczestniczyła, w różnym charakterze, w projektach badawczych. Wielokrotnie realizowała projekty badawcze w ramach grantów wewnętrznych w USz (Badania własne), była członkiem grup badawczo-eksperymentalnych i konsorcjów badawczych przy różnych podmiotach publicznych. Pani Habilitantka posiada zatem odpowiednie doświadczenia aby po uzyskaniu stopnia naukowego doktora habilitowanego zbudować swój własny zespół badawczy i kierować młodymi naukowcami oraz kierować większymi projektami naukowymi.

Reasumując, uważam, że swoimi publikacjami po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych oraz aktywnym udziałem w konferencjach dr Ewelina Cała - Wacinkiewicz

wniosła istotny wkład w rozwój nauk prawnych. Oceniając dorobek tak z punktu widzenia ilościowego jak i jakościowego można powiedzieć, że zdecydowanie spełnia on wymóg znaczości, ocena moja jest zatem w pełni pozytywna. Publikacje, oceniając kwalitatywnie, reprezentują dobry i bardzo dobry poziom naukowy.

2. Ocena dorobku dydaktycznego

Zgodnie z przedstawionym autoreferatem, Habilitantka prowadzi zajęcia dydaktyczne w pełnym wachlarzu na WPiA USz z prawa na kierunkach prawo i administracja, na różnych poziomach kształcenia. Pełniła funkcję promotorki i recenzentki ponad 90 prac licencjackich i magisterskich na kierunku administracja (I i II stopień, studia stacjonarne i niestacjonarne) oraz była autorką dodatkowo ponad 30 recenzji prac magisterskich na kierunku prawo. Dodatkowo pełni rolę promotora pomocniczego w dwóch przewodach doktorskich na innych niż macierzysty uniwersytetach. Posiada bogate doświadczenia dydaktyczne, także z innych szkół wyższych. Będąc bardziej precyzyjnym – prowadzi lub prowadziła zajęcia dydaktyczne w różnej formie, tj. wykładów, konwersatoriów, ćwiczeń, seminariów magisterskich i licencjackich, w oparciu o przygotowane sylabusy z takich przedmiotów jak: prawo międzynarodowe publiczne, organizacje międzynarodowe, prawo traktatowe, prawo Unii Europejskiej, międzynarodowy system ochrony praw człowieka. Prowadziła zajęcia także dla studentów zagranicznych, uczestniczących w programie Erasmus z następujących przedmiotów: public international law, international organizations, diplomatic and consular law, international judiciary. Pani Doktor jest Autorką i współautorką licznych pomocy dydaktycznych – podręczników, komentarzy, repozytoriów, etc. Uważam więc, że dorobek ten spełnia wymagania stawiane habilitantom.

3. Inna działalność

Zgodnie z przedstawionym wykazem osiągnięć, Habilitantka wielokrotnie uczestniczyła w Programie LLP-Erasmus w oparciu o *Individual Training Programme for Staff Training Mobility* (w ośrodkach akademickich w Katanii i w Wilnie). Pani Doktor jest aktywnym naukowcem – jest członkiem wielu organizacji i stowarzyszeń naukowych i

popularyzujących naukę, brała udział w wielu przedsięwzięciach o różnym charakterze – stricte naukowym, popularyzującym naukę, badawczym i eksperckim. Aktywnie bierze udział w życiu uczelni, uczestnicząc w różnych forach uczelnianych. Jest opiekunką kół naukowych studentów, brała udział w różnych forach konkursowych, popularyzujących naukę. Była recenzentką licznych publikacji.

Wobec powyższego uznaję dorobek za „istotną aktywność naukową”, zgodnie z brzmieniem art. 16 ustawy z dnia 14 marca *o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki*

Konkluzja

W konkluzji uważam, że dorobek naukowy i dydaktyczny Kandydatki **stanowi znaczny i istotny wkład w rozwój nauki prawa**, w szczególności prawa międzynarodowego i europejskiego, zaś **pozostałe aspekty osiągnięć Habilitantki, tj. pani dr Eweliny Ciał-Wacinkiewicz, łącznie spełniają z naddatkiem kryteria określone w art. 16** ustawy z dnia 14 marca *o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. Nr 65 z 2003 r., poz. 595, z późn. zm.) z uwzględnieniem rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku *w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego* (Dz. U. 2011, nr 196, poz. 1165). Tym samym **uzasadniają nadanie Jej stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk prawnych, w dyscyplinie prawo, o co wnoszę.**

/-/ Robert Grzeszczak

Warszawa, dnia 14 czerwca 2018 roku